

Verslag van de lezing 'Grasduinen in het Hof van Holland'

Door: Jan Leeuwenhoek

21 september 2021

Hans Endhoven, één van zijn voorgangers als voorzitter van de afdeling Rijnland van de NGV, heeft veel onderzoek gedaan en ook naar het Hof van Holland, geeft Ab Stikkelorum aan. Een omvangrijk archief, wat wellicht nog te weinig wordt geraadpleegd. Daarom is het belangrijk om er via deze lezing van Hans meer over te weten komen.

Hans Endhoven geeft aan eerst op het archief van het Hof in te willen gaan en daarna zal hij ingaan op een Leidse familie die in het archief voorkomt.

De plaatselijke rechtspraak vond plaats voor schout en schepenen en werd uitgeoefend in een herberg of in het stadhuis van een stad.

Het Hof van Holland was tot 1811 op het Binnenhof (de Rolzaal) in Den Haag gehuisvest. Het werd in 1445 opgericht door Philips van Bourgondië en bestond uit een president en 8-12 raadsheren, die samen de Raad vormden. Philips centraliseerde de hogere rechtspraak aldus op gewestelijk niveau. Zijn opvolger Karel de Stoute probeerde verder te centraliseren, hetgeen gedeeltelijk lukte. Dat werd de Grote Raad van Mechelen. Tot 1581 was dat de hoogste rechterlijke instantie. Daarna werd dat voor onze gebieden de Hoge Raad van Holland, Zeeland en West-Friesland. Het Hof van Holland had in Den Haag jurisdictie over het Binnenhof, alsmede de woningen van de in Den Haag woonachtige edelen en de eigen ambtenaren. Schout en schepenen van Den Haag zélf hadden hierdoor een meer beperkte taak.

De taken van het Hof van Holland lagen op het gebied van bestuur, wetgeving en rechtspraak, alles wat niet tot de competentie van de gewone rechtbanken behoorde. Voorbeeld inzake Bestuur: De stad Leiden maakte jaarlijks een voordracht voor schepenen. Die lijst bevatte 16 namen. Het Hof koos er daar 8 van uit.

Het Hof hield ook toezicht op dijken, sluizen en vestingen. Het had tevens toezicht op de notarissen, die door het Hof werden beëdigd op voordracht van een stad. Het was rechter in civiele zaken tussen

partijen en aanklager in criminele zaken als verkrachting, moord, brandstichting, roof en majesteitsschennis.

Rechtspraak: Als je het niet eens was met een uitspraak van schout en schepenen van jouw stad of heerlijkheid, dan kon je in beroep gaan bij het Hof. Je trad niet zelf op voor het Hof. Alles verliep via procureurs. En er waren advocaten die de pleidooien hielden. Er was een fors ambtelijk apparaat met een griffier, deurwaarders, bodes en veel andere ambtenaren.

Er is veel bewaard gebleven; er zijn zo'n 12.000 inventarisnummers, samen 600 strekkende meter. Er zijn diverse soorten stukken. De Memorialen vormen de basis, van waaruit later deelreeksen zijn ontstaan zoals sententies. Het voeren van processen was in die tijd erg

belangrijk. Het ging vaak om iemands eer. Kosten van een procedure konden worden opgeschreven in door de Griffie van het Hof bijgehouden Residentieboeken. Het Hof keurde die goed en de verliezende partij moest dan betalen.

In de Rollen werd een chronologisch overzicht gegeven van alle wekelijks behandelde zaken door commissarissen uit de Raad. Er zijn Rollen/Presentatieboeken van Eisen en Rollen van Antwoorden door gedaagden. Dit is de meest volledige bron voor onderzoek, omdat in de rollen alle zaken werden genoteerd.

Hans Endhoven. Foto Sytske Visscher

Het zijn wel altijd korte aantekeningen. In de Dingtalen van partijen werden de zaken meer uitgebreid behandeld. Tijdens de procesgang vielen steeds meer zaken af, uit kostenoverwegingen of omdat een deal werd gesloten. Naar schatting van Hans kwam slechts ongeveer

10% van in de Rollen genoteerde zaken uiteindelijk in de Sententieregisters terecht.

Stukken van processen werden in proceszakken bewaard en die werden na afloop van de procedures meegegeven aan de procureurs. Soms vergat een procureur de zak mee te nemen en in die gevallen zit de zak nog in het archief, een mooie bron! Leuk is dat Hans in de stukken ook tegenkwam dat de Raadsheren van het Hof al heel vroeg een grote vakantie hielden, dus dan konden zaken niet behandeld worden.

Uiteraard komen er ook Leidse zaken voor. Hans noemt een aantal zaken uit de begintijd van de familie **Van Leyden van Leeuwen**. Een belangrijk man in de 17^e eeuw was **Diederik**, baron van Leyden, die op Rapenburg 48 woonde. Zijn directe voorvader was een vermogende rebelse ondernemer, **Adriaen Dirksz** (ca. 1460-1531), die getrouwd was met **Catrijn Paets**, uit een bekende Leidse familie. Adriaen was blauwverver en handelde in kleurstoffen voor textiel. Leiden was de lakenstad! Je had blauwververs en roodververs. Ook al was hij rijk, Adriaen kreeg in 1512 een grote subsidie op zijn brouwerij om rieten daken te vervangen door leien. Daarmee werd het brandgevaar in de binnenstad verminderd. Leiden was in die tijd overigens ongeveer failliet. Er werd in 1497 een schuldenregeling gemaakt die ervoor zorgde dat Leiden in een periode van 18 jaar weer boven Jan kwam. Daar werden nieuwe belastingen voor ingevoerd en bestaande verhoogd. Adriaen werd benoemd tot een van de toezichthouders. Hij belegde zijn geld niet alleen in een ververij en brouwerij. Na 1500 kocht hij veel land in de omgeving, vooral lenen zoals Meerburch in Zoeterwoude, Leuwen in Alphen en Roucoop in Voorschoten. Over deze bijzondere man is veel meer te vertellen. Hij had met iedereen ruzie en voerde in Leiden en Den Haag talrijke processen met leveranciers, klanten en zelfs bestuurders van de lakennering. Anderzijds ging hij ook op bedevaart, zelfs naar het H. Graf in Jerusalem, een riskante reis. Tenslotte kwam hij onder curatele en overleed in 1631.

Ab Stikkelorum dankt Hans Endhoven hartelijk voor deze lezing. Leuk om te zien hoeveel bijzondere zaken je in deze bron kan vinden!